

דרישבו

פרשת נשא, תשע"ח, מספר 1270

ברכת כוהנים – ראייה חדשה

גבריאל ח' כהן

נושא את כפיו, ואין מונעין אותו: לפי שזו מצות עשה על כל כוהן וכוהן שראוי לנשיאת כפיים, ואין אומרין לאדם רשע הוסף רשע והימנע מן המצוות" (הלכות תפילה וברכת כהנים טו, א, ו).

בדברינו אנו מבקשים לטעון, שברכת הכוהנים איננה בעלת אופי פולחני דווקא, אלא היא אקט חינוכי מובהק. גישה זו תיתן מענה חדש גם לשאלות שהעלינו.

א. הטקסט של ברכת הכוהנים הוא הדרגתי ומלא סוד מיסטי. נציין רק שיש עלייה משמעותית במספר המילים שבכל אחת משלוש הברכות: שלוש, חמש, שבע. מספר המילים הוא חמש עשרה (כגימטרייה של השם י-ה, משמות ה') ומספר האותיות 60!⁴

כמו כן ברור מהכתוב, שה' עצמו (ולא הכוהן) מברך את העם. הרי שלוש פעמים מודגש באמצע כל פסוק שה' הוא מקור הברכה: "בְּרַכֶּה ה' וְיִשְׁמְרֶךָ / יָאֵר ה' פְּנֵי אֱלֹהֵי וַיְחַנְּךָ / יֵשָׂא ה' פְּנֵי אֱלֹהֵי וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם". גם בסוף הקטע נאמר שוב "ואני אברכם".

ב. למה מצווה זו של נשיאת כפיים חלה על הכוהנים דווקא? כי הכוהנים הם לא רק מקריבי הקורבנות אלא בעיקר גם מורי העם: "כִּי שִׁפְטֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יִבְקְשׂוּ מִפִּיהוּ" (מלא' ב:ז). תפקידם לעורר בעם את המודעות לתלות בדבר ה' ובהנהגתו; להחזיר בעם את הוודאות הפנימית שחיהם תלויים בקב"ה, ועליהם להיות כלי קיבול ראוי לברכת ה'.⁵

ברכת כוהנים היא נושא מורכב ונידונה בהרחבה במסגרות אקדמאיות ותורניות שונות.¹ וזו לשון הצו בפרשתנו:

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם. בְּרַכֶּה ה' וְיִשְׁמְרֶךָ. יָאֵר ה' פְּנֵי אֱלֹהֵי וַיְחַנְּךָ. יֵשָׂא ה' פְּנֵי אֱלֹהֵי וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם. וְשָׂמוּ אֶת שְׁמֵי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם (במ' ו:כב-כז).

הציווי הוא קצר וברור אך דרכי הקיום של המצווה שנויות במחלוקת.²

בדברינו להלן נתייחס לשתי שאלות נוקבות הקשורות לעצם הברכה. הראשונה עוסקת במעמד הכוהן המברך: האם ניתן כוח וסמכות לכוהנים לברך את העם?³ וכי אין בבחירת קבוצה מסוימת מבני ישראל לתפקיד זה משום העברת כוח כמעט "מגי" מהא-לוהות לקבוצה מסוימת בעם? השאלה השנייה דנה בהלכה שגם כוהנים שאינם שומרי תורה ומצוות יכולים (וחייבים) לעלות לדוכן. וכך הרמב"ם כותב בעניין זה:

שישה דברים מונעין נשיאת כפיים: הלשון, והמומין, והעבירה (=הריגת נפש ועבודה זרה), והשנים, והיין, וטומאת הידדים... כוהן שלא היה לו דבר מכל אלו הדברים המונעין אותו נשיאת כפיים - אף על פי שאינו חכם ואינו מדקדק במצוות, או שהיו הבריות מרננין אחריו, או שלא היה משאו ומתנו בצדק - הרי זה

* ד"ר גבריאל ח' כהן היה במשך שנים רבות מרצה במחלקה לתנ"ך באוניברסיטת בר-אילן.

¹ גם במסגרת דפי פרשת השבוע של אוניברסיטת בר אילן נדון הנושא שוב ושוב. ראו למשל מאמריהם של [פרופ' עמוס פריש](#) ו**פרופ' שאול רגב**, [דף שבועי](#) לפרשת נשא תשס"ד (מס' 550), וכן מאמרו של אריה ארזי לפרשה (תשס"א, מס' 395).

² מאמרים רבים דנים בהבדלי הנהלים, באשר לנשיאת כפיים, בין הארץ ובין ארצות הגולה, בין אשכנזים וספרדים שם, בין מחוזות שונים בתוך ארץ ישראל, וגם בניסיונות של הגר"א ואחרים להחזיר עטרה ליושנה, ולקיים ברכת כוהנים שהיא מצווה מדאורייתא בכל יום ובכל מקום כהלכתה.

³ כבר המדרשים מתקשים בעניין זה, והשוו ספרי ותנחומא על אתר.

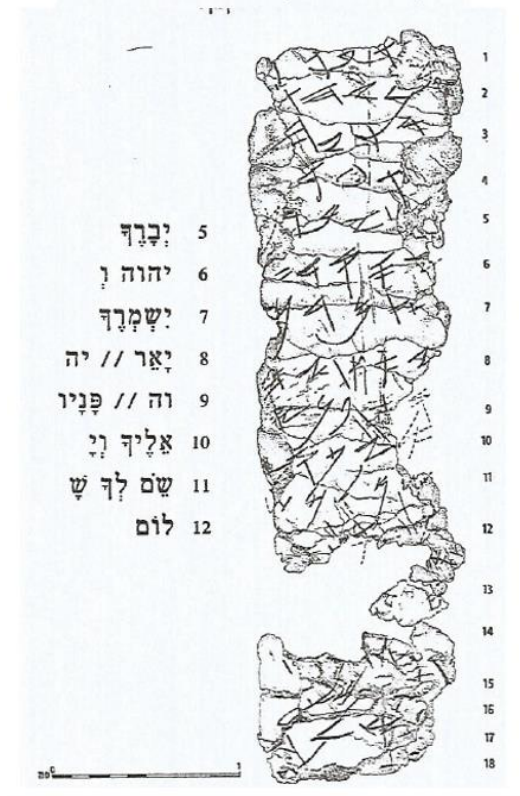
⁴ משמעותם המיוחדת של מספרים אלה ידועה. אשר למספר שישים, בנוסף להסבר של שישים ריבוא שיצאו ממצרים, יש להתייחס גם לפסוק "שִׁשִּׁים גְּבָרִים סָבִיב לָהּ" (שיה"ש ג:ז) על כל משמעויותיו הפרשניות.

⁵ בכיוון זה יש להבין גם את דברי בעל עקדת יצחק (במדבר שער עד, פרשת נשא): "העיקר אשר הצלחת האדם וטובו תלוי עליו, הוא בשיהיה לו ציור חזק ואמונה קבועה בשכל הטובות והצלחות עליונות ותחתונות הבאות על העולם וכתותיהם הם מאת הסיבה הראשונה יתעלה שמו. לא מצד הקרי וההזדמן, ולא בכוחו ועוצם ידו, ולא משום כוכב ומזל קבוע". הכוהנים, שהם שלוחי דרחמנא, צריכים לחנך את העם שהכול מאת ה'.

ולסיום: אלפי שנים נושאים הכוהנים את ידיהם, ומברכים את עם ישראל (ואת עצמם בתוכם!!) שיזכו לברכת ה'. העדות הראשונה לכך היא ברכת אהרון: "וַיִּשָׂא אֶהָרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרֶכֶם, וַיֵּרֶד מִעֲשֵׂת הַחֲטָאת וְהֶעֱלָה וְהִשְׁלֵמִים" (וי' ט:כב).

אך גם הממצא הארכיאולוגי העתיק ביותר של התורה, מימי בית ראשון, הוא ברכת הכוהנים שנמצאה על לוחיות כסף בכתף הינום בירושלים.⁷ וכך מהדהדת דרך ההיסטוריה היהודית הברכה והתקווה שה' יברך את עמו וישמרהו, יאר פניו אליו וישם לו שלום.

לוחית כסף מכתף הינום ולצדה תעתיק משוחזר ומנוקד של הברכה בשורות 5-12

5 יְבָרֶכֶךְ
6 יִהְיֶה נְ
7 יִשְׁמְרֶכֶךְ
8 יָאֵר // יֵה
9 וְהַ // פְּנֵי
10 אֶלֶיךָ נְ
11 שֵׁם לְךָ שֵׁ
12 לֹוֹם

עורך: פרופ' יוסף עופר
עורכת לשון: רחל הכהן שיי

הדף השבועי יוצא לאור על ידי הפקולטה למדעי היהדות ולשכת רב הקמפוס בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע יש לשמור על קדושת העלון

⁷ השוו גבריאל ברקאי, "ברכת כהנים על לוחיות כסף בכתף הינום בירושלים", קתדרה 52 (תשמ"ט), עמ' 37-76. תודתי למחבר ולמערכת קתדרה על הרשות לפרסם את התצלום והתעתיק.

ג. משום כך יש באופיים של פרטי מצווה זו מרכיבים רבים המדגישים וממחישים את הצורך שעל בני ישראל להתאחד לעבודת ה'. הכוהן פונה לעם בלשון יחיד (יברכך, ישמרך, אליך, ויחונך, אליך, לך) כסימן לאחדות הנדרשת.

ד. הכוהנים פונים בברכתם לקהל, ומושיטים את ידיהם לקראת בני ישראל. להבנת הושטת הידיים יש לזכור את דברי המשנה:

וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? אלא לומר לך: כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים, היו מתגברים; ואם לאו, היו נופלין (ראש השנה ג, ח).

אין הכוהן מברך את העם, אלא הוא ממחיש בקיום המצווה את הצורך שבני ישראל חייבים להסתכל כלפי מעלה כדי לזכות בנועם חיים.

ה. מכאן, שתפקיד הכוהן להביא למודעות בתלות בקב"ה אינו תלוי כלל בקהל המתברכים. כי הכוהנים אינם מברכים, אלא מתפללים לברכת ה', וחזוק המודעות מופנה גם כלפי הכוהנים עצמם. כך מובנת ההלכה, שבמניין שכולו כוהנים יעלו כל הכוהנים לדוכן, ויקיימו את ברכת כוהנים: "בית הכנסת שכולם כהנים – כולם נושאים את כפיהם" (הל' תפילה וברכת כהנים טו, ט).

ו. העובדה, שגם כוהנים שאינם שומרים מצוות מצווים לעלות לנשיאת כפיים, מוסברת בדרך זו: הכוהנים הרי אינם נדרשים לברך, אלא לחזק, כאמור, בבני ישראל וגם בעצמם את המודעות לתלות בברכת ה' ובצורך להיות כלי קיבול ראוי לברכה זו.

ז. כך גם ניתן להבין כראוי את העובדה המתמיהה, שרק בברכת כוהנים נדרשים עושי המצווה לקיימה באהבה. שהרי כך מברך הכוהן עובר לעשייתו: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קידשנו בקדושתו של אהרן וציוונו לברך את עמו ישראל באהבה".

הסברים שונים ניתנו לתוספת "באהבה". "טוב עין הוא יברך" קובע הפסוק במשלי (כב:ז). אך יש גם פירוש מקורי אחר:

על דרך צחות "כה תברכו אמור להם", אמור בלעז (amour) היינו באהבה (שו"ת ר"א ממודינה סימן קכ"ז).

כחזוק לקו החינוכי שנקטנו, נראה שהכוהן מברך את העם שיתמלא באהבת ה' ובאהבת הבריות כדי לזכות בברכת ה'.⁶ כמו שמברכים את החוגגים באירועי שמחה במזל טוב או באריכות ימים, כך מברך הכוהן את הקהל (ואת עצמו) באהבה!!

⁶ פירוש זה שמעתי בזמנו מפי פרופ' זאב פאלק ז"ל.